

ZAKAJ NE PO SLOVENSKO?

Hkrati, ko se Slovenci vseh poklicev vneto učimo tujih jezikov, da bi lahko čim hitreje in bolje spremljali strokovni in znanstveni razvoj v svetu, ugotavljamo, da se tudi tujci iz leta v leto bolj zanimajo za naš jezik. Med tistimi, ki bi se radi naučili slovensko, so prav gotovo številčno najmočnejše zastopani angleško govoreči tujci, saj mednje lahko uvrstimo tudi potomce slovenskih izseljencev v Severni Ameriki in Avstraliji. Po krvi in imenu še skoraj pristni Slovenci, so prevzeli za sporazumevanje jezik novega okolja, ki je postal njihov »prvi jezik«, medtem ko je materinščina sprva ohranila, s časom pa vse bolj izgublja funkcijo sporazumevanja v ožjem, domačem krogu. Na te ljudi, katerih morebitno znanje slovenščine le redkokdaj presega stopnjo pasivnega, je mislila Slovenska izseljenska matica, ko se je odločila izdati učbenik slovenščine v angleškem jeziku. Avtor učbenika Jože Toporišič¹ pa je ta koncept še razširil in dobili smo knjigo, ki jo lahko s pridom uporabljajo tudi drugi tujci, od tistih, ki jih je življenje med nami prisililo, da se naučijo slovenščine, pa do onih, katerih nagibi za učenje so bolj zanimivi: želja po prevajanju, zanimanje za jezik ali književnost.

»Zakaj ne po slovensko« je v svoji osnovi učbenik za samouke in kot takega ga bomo tudi ocenili, čeprav bo verjetno še precej časa služil kot edini učbenik slovenščine tudi učencem z učiteljem. Opremljen je s šestimi ploščami, ki omogočajo samouku ne samo približno, ampak dokaj popolno priučitev slovenskemu glasovnemu sistemu ter besednemu in stavčnemu naglasu. Besedila posameznih lekcij berejo gledališki igralci ter televizijski in radijski napovedovalci, med njimi najdemo najbolj znana imena naših igralcev starejše in mlajše generacije (Stane Sever, Štefka Drolc, Boris Kralj, Bert Sotlar, Polde Bibič, Andrej Kurent, Majda Grbac itd.). Kvaliteta posnetkov na ploščah je odlična, posamezne lekcije na njih so ostro razmejene, kar omogoča nemoteno ponavljanje. Edini očitek zadeva interpretacijo tekstov, ki se zdi včasih nekoliko preveč gledališka, tu in tam v tem okviru celo zelo osebno pobarvana. Čeprav je vseskozi čutiti, da se igralci skušajo podrediti avtorju, ki jim hkrati nadomešča režiserja in lektorja, jim to ne uspe

¹ *Zakaj ne po slovensko. Slovane by Direct Method.* (Ljubljana), Slovenska izseljenska matica, [1969]. 272 str. + 6 gramofonskih plošč. Knjiga samo broširana, plošče v plastičnem etuiju. Cena: samo knjiga 108 din, knjiga in plošče 198 din.

vedno. To daje tekstom sicer svojevrsten mik, učencu-začetniku pa ne pomaga pri učenju, prej ga moti. V deželah, kjer se že vrsto let ukvarjajo s poučevanjem svojega jezika kot tujega, opravljajo delo spikerjev za to posebej izvežbani ljudje, ki so v prvi vrsti jezikovni učitelji, šele potem pa — čeprav nikakor ne slabi — igralci. V naših, slovenskih, razmerah pa je bilo storjeno vse, kar je največ mogoče, zato zgornja pripomba niti najmanj ne more zmanjšati truda in uspeha avtorja, založnice in ne nazadnje izvajalcev.

Glavni del slovenskega jezikovnega tečaja za tujce pa je 272 strani obsegajoča knjiga z dobro izbranim naslovom »Zakaj ne po slovensko«. Za angleški podnaslov »Slovane by Direct Method« tega ne bi mogli reči, saj se zdi bolj poskus za vsako ceno pritegniti kupca kot označitev metode, na kateri je učbenik zasnovan. To metodo lahko označimo kot kombinacijo prvin direktne in slovnične metode ali z drugimi besedami kombinacijo sintagmatičnega in paradigmatičnega načina jezikovnega pouka. Za takšno, precej razširjeno kompromisno rešitev se avtorji odločajo bolj zaradi nezadostne raziskanosti strukture in sistema jezika kot zaradi neuspešnosti radikalne direktne metode, ki je izključevala vsakršno metajezikovno razlago. Njene moderne inačice, ki nastopajo pod različnimi imeni, namreč uspešno združujejo najnovejša jezikoslovna dognanja z dolgoletnimi praktičnimi izkušnjami jezikovnih pedagogov. Če hoče angleški naslov samo vključiti tudi spremni del knjige, plošče, bi se za to našla primernejša rešitev. Tak, kot je, pa enači uporabo avdiolingvalne tehnike z direktno metodo, kar je nedopustno. Uporaba avdiolingvalne tehnike je nujna, če se hoče kdo v drugojezičnem okolju aktivno naučiti nekega jezika, pa naj se ga uči po takšni ali drugačni metodi. Kot taka je torej bistven sestavni del direktne metode, vendar je ne določa. Nasprotno, direktna metoda (npr. avdiolingvalna metoda kot ena njenih modifikacij) je tista, ki določa, kakšna bo avdiolingvalna tehnika.

Lekcije — vseh je devetinsitridset — so sestavljene iz krajšega akcentuiranega teksta, ki mu sledi prevod, slovnice, slovarja in vaj. Teksti so izbrani tako, da vsak od njih obravnava določeno življenjsko situacijo, ki v glavnem določa in omejuje besedje posamezne lekcije (Na pošto, Kavarna, Frizer, V hotelu, Stanovanje, V avtobusu itd.). Takemu načinu jezikovnega pouka, dokonč-

no ga je izdelala Berlitzova šola, očitavo moderni teoretiki predvsem neekonomičnost, precejevanje vloge besedja in zamerjanje zaprtih jezikovnih struktur (premajna generativnost uporabljenih struktur, neupoštevanje komutacijskega principa, to je zamenljivosti posameznih členov neke strukture), ki igrajo pri učenju tujega jezika izredno važno vlogo. Zaradi popolne ali delne strukturalne in statistične neobdelanosti precejšnjega števila jezikov — mednje spada tudi slovenščina — so sestavljalci praktičnih učbenikov ob teh očitkih skoraj brez moči. Problem skušajo rešiti vsak po svoje, pri čemer je izbira in smotrna razporeditev besednega in slovnicega gradiva odvisna predvsem od njihovega osebnega občutka za jezik. Za avtorja našega učbenika lahko rečemo, da je to tvegano nalogo dobro opravil. Besedila lekcij uvajajo novo besedje (približno 40 besed v vsaki lekciji) in nove slovnice vzorce. Pri tem moramo poudariti, da je način razvrstitve in obdelava obširnega gradiva v knjigi pravo nasprotje togosti naših jezikovnih učbenikov² pretekle in polpretekle dobe. Načelo postopnosti osvajanja informacij je dovolj upoštevano. Število stavkov oziroma njihova dolžina se večata premo sorazmerno z zahtevnostjo teksta. V prvih lekcijah jih najdemo okrog sedem, pozneje niha njihovo število med 20 in 30. Prvim šestnajstim lekcijam je dodan še transkribiran tekst. Sledi prevod v angleščino, ki naj bi samouku olajšal razumevanje slovenskega besedila. Če upoštevamo, da je vsaki lekciji dodan izčrpen slovar, v katerem so besede razdeljene po besednih vrstah, na koncu knjige pa je slovensko-angleški slovar vseh v knjigi uporabljenih besed, se zdi prevod celotnega besedila odveč. Čeprav je bil tak prevod dolgo neogiben sestavni del učbenikov za samouke, ga v njih zadnja leta vse redkeje srečujemo, večinoma je nadomeščen s prevodom teže razumljivih besednih zvez ob robu teksta samega. Posebno z metodičnega stališča ni priporočljiv, saj navaja učenca k preveliki lagodnosti in nesamostojnosti. Poleg tega vemo, da je vsak, še tako dober prevod, samo približen posnetek izvornika in velikokrat samo ena od več možnih presaditev v tuj jezik. Bolje je tvegati napačen prevod, saj bo učenec besedo ob prvi podobni zvezi prav razumel in napako popravil, kot privzgojiti navado, da se bo krčevito oklepal prevoda v knjigi. Preverjanje tega, ali je uporabnik besedilo prav razumel, pa je prav tako mogoče, seveda na drugem me-

² Tu mislimo na učbenike tujih jezikov za Slovence.

stu, v vajah. Zato je nesprejemljiv avtorjev nasvet v uvodu (str. 4): The translation of the Slovene text into English can best be used for an exercise like this: translate the Slovene text into English yourself (and check yourself with the translation in the book), and then — and this will be harder — translate the English text back into Slovene (and again check yourself with the translation in the book).

Besedila lekcij — večinoma dialogi — so napisana v živahnem, neprisiljenem jeziku. Le izjemoma nas zmotijo nenavadne, redko rabljene besede ali besedne zveze, ki ne spadajo v učbenik za začetnike. Na str. 99 beremo: »Med liste papirja je dela indigo«. Tujcu bi veliko bolj ustregli, če bi uporabili glagol dala. Tudi Slovcu nerazumljiv je tekst na strani 221: »Barbara se je skoraj na hitro poročila, Gospod Miloš je bil za pričo.« Prisiljena je fraza »(film) mladini dviga kri« v pomenu navdušuje mladino. Nepotrebno je uvajati v slovensko besedilo angleško tujko feribot (str. 200) za že udomačeni trajekt. Opozoriti velja še na neustrezen angleški prevod besede prodajalec — (ticket) agent. V prvotni verziji lekcije z naslovom Potovanje je bila verjetno s tem samostalnikom označena oseba, ki prodaja vozne karte, čemur ustreza omenjeni prevod. Beseda je pozneje iz teksta sploh izpadla, z napačnim prevodom pa je ostala v obeh slovarjih.

Dobro tretjino knjige zavzema slovnice razlaga, ki preprosto, a nikoli poenostavljeno vodi angleško govorečega učenca med dovolj zapletenimi problemi slovenskega glasoslovja, besedotvorja in delno tudi skladnje. Razlaga je sprva angleška, v drugi polovici knjige, ko sestavljalec že predpostavlja osnovno znanje slovenščine, pa se vedno bolj umika slovenski besedi, dokler je ta ob koncu knjige popolnoma ne zamenja. Tako se uporabnik seznanja s slovenskim slovniceim izrazjem in pri nadaljnjem učenju lahko uporablja slovensko pisano slovnico, kar je prav gotovo velika prednost. Enako dragoceni za začetnika so vsi podatki, ki ga opozarjajo na razlike med njegovim jezikom in jezikom, ki se ga uči, saj so prav te vzrok številnim napakam, ki pa jih samouku nima kdo popravljati. Ker je ta, kontrastivni, del večinoma zelo skrbno obdelan, nas zbode v oči njegova popolna odsotnost v nekaterih poglavjih, npr. pri predlogih. Dovolj natančno izvemo vse o vezavi predlogov z različnimi skloni (v § 114 celo dvakrat, v angleščini in slovenščini, potem še enkrat v tabelah), skoraj ničesar pa o pomenu in rabi sloven-

skih predlogov, ki sta bistveno drugačna kot v angleščini. Ob slovenskih predlogih so navedeni le vsi možni prevodi v angleščino in učenec v ničemer ni na boljšem, kot če bi pogledal v slovar.

Nemajhen problem pomeni za angleško govorečega tujca tudi določanje slovničnega spola slovenskih samostalnikov. Avtor je tradicionalno razdelitev po imenovalniških in rodilniških obrazilih zamenjal z drugo, ki upošteva samo obrazilo v imen. edn. Takole pravi na str. 231 (Slovenska slovnica v tabelarni obliki): Male persons and most male animals are masculine gender, female persons and animals feminine gender. The young of animals (in -e) are usually neuter gender. For other things and objects we just have to memorize the gender. The ending in the nominative singular form offers us some help:

1. words in -a are almost all of feminine gender (lipa)
2. words in -o and -e are almost all neuter gender (mesto, srce)
3. words in -i and -u are usually masculine (taksi, emu)
4. words ending in a consonant are either masculine or feminine.

Ta razdelitev daje sicer teoretično informacijo o slovničnem spolu slovenskih samostalnikov, njena uporabna vrednost pa je zelo majhna, saj razen v enem primeru vedno dopušča dvoje možnosti. Popolnoma odveč je tretja točka, ki vključuje samostalnike na -i in -u. Res je, da so s tem izčrpane vse možne končnice slovenskih samostalnikov, toda verjetnost, da se bo tujec pri učenju slovenščine razen s samostalnikom taksi srečal še s katero od besed te skupine, je zelo majhna. Kar potrudi se moramo, da nam uspe naštetih nekaj samostalnikov na -u (kakadu, kenguru, marabu, emu, tabu), od katerih pa zagotovo nobeden ne spada v bazični slovar dvatisočih besed. Če pa se je avtor že odločil, da jih upošteva, potem bi moral tudi v drugi točki omeniti dokaj močnejšo skupino samostalnikov moškega skola na -e in -o, ki jih precej zasledimo tudi v naši knjigi (bife, bienale, komite, kupe, avto, kino, rolo, radio, indigo; sinko, fičko, oče). Ta ali oni od njih je sicer zašel v tekst slučajno, nekaj pa je takih, da bi zaradi svoje visoke

frekvence spadali tudi v osnovni slovar z manj kot dva tisoč besedami.

V istem poglavju se je na str. 232 v vzorec za sklanjatev samostalnikov vrinilo nekaj napak. V uvodnem delu so naštetih slovenski skloni v klasičnem zaporedju (imenovalnik, rodilnik, dajalnik, tožilnik itd.), takoj zatem pa si v razpredelnici brez kakršnekoli oznake skloni sledijo drugače (im., tož., rod., daj. itd.). Čeprav je uporabnik te druge razvrstitve vajen že iz prejšnjih poglavij, do take ohlapnosti v tabelah ne bi smelo priti. Zmehki, ki je nastala zaradi tega, lahko pripišemo napačno končnico v rodilniku ednine samostalnikov srednjega spola (-u nam. -a), medtem ko bi pri končnicah -i v rodniku dvojine samostalnikov moškega in srednjega spola lahko sklepali na nasilno pluralizacijo, če nas ne bi pravilna raba v § 60 in 75 prepričala, da gre za napako, ki se je v tabelo vtihotapila kljub avtorjevi in korektorjevi pazljivosti.

Med vajami bi si želeli še več takih, ki pomagajo nevtralizirati jezikovno interferenco. Pri tem ne mislimo samo na morfosintaktično, ampak tudi na fonološko interferenco. Možnost, s pomočjo sistematičnega drila na ploščah pri odraslem človeku, kolikor je še mogoče, reaktivirati sposobnost tvorjenja novih glasov in glasovnih odtenkov, v učbeniku ni dovolj izkoriščena. Razen dobrega teoretičnega primerjalnega uvoda v slovensko glasoslovje in nekaj praktičnih vaj v prvih lekcijah ostane učenca samo še to, da poljubnokrat poslušata tekst vsake lekcije. Pri tem pa je nevarnost, da bo nove glasove in glasovne skupine posnel in v govoru nadomestil s podobnimi ali celo popolnoma različnimi glasovnimi matricami jezika, ki ga normalno uporablja. Brez škode pa bi lahko pogrešili vaje, katerih končni cilj je samo ponavljanje slovničnih pravil (npr. str. 154, 34. lekcija, vaje 2–6).

Brezhiben prevod Marjane Baumgarten-Briški in Terryja Merza, duhovite ilustracije Marjana Bregarja in za zahtevni tekst le majhno število tiskarskih napak, to so prednosti, ki poleg že naštetih pripomorejo k temu, da knjigo z veseljem priporočimo tujcu, ki se zanima za slovenščino. Nerodno pa nam je zaradi nemarne vezave, ki ni v skladu ne z namenom knjige ne z njeno visoko ceno.

Hermina Jug
Filozofska fakulteta v Ljubljani